J. Hoskovec

Tajemství experimentální psychologie

Praha, Academia 1992, 166 s.

Knížka J. Hoskovce se snaží přiblížit čtenáři svět experimentální psychologie prizmatem její historie, resp. i historie experimentu ve vědě obecně. Vědec pozoruje a experimentuje, aby objevil fakta, vztahy a zákony, řád dění a jeho souvislostí. Schopnost popisu skutečnosti, možnost měření a kvantifikace, registrace, ale i hledání shody a rozdílů, vztahů mezi fakty, hledání pravidel, jsou důležitým předpokladem experimentování. Uplatňování kvantitativních metod nemůže nahrazovat řešení základních teoretických koncepcí, zpřesňování pojmů a rozvíjení jiných metod psychologie. Věda předpokládá nejenom porozumění jevům, ale i jejich kontrolu a predikci.

Po vymezení předmětu dějin experimentální psychologie podává autor stručný nástin problematiky v antické a v renesanční psychologii. Dále se zabývá zdroji psychologických koncepcí v novověké filozofii od Descarta po německou klasickou filozofii a herbartismus.

Čtvrtá kapitola je věnována souvislostem psychologického experimentu a experimentálního zkoumání v jiných vědách, zejména ve fyzice, biologii a fyziologii, astronomii. Jedním z výsledků fyzikálně matematického přístupu byl vznik psychofyziky, doceněné znovu v posledních desetiletích některými praktickými aplikacemi. Další významný vliv na vývoj experimentální psychologie připadá fyziologii a biologickým vědám. Autor zasvěceně referuje o názorech starších autorů z 18. století, dále o německých fyziolozích a psychologích 19. století (Joh. Müller, H. Helmholz, C. Stumpf, E. Hering), ale i o přínosu J. E. Purkyně, J. G. Mendela a dalších. Dílem některých z nich se zabýval J. Hoskovec v samostatných studiích.

Pátá kapitola pojednává o experimentální psychologii ve druhé polovině 19. století s ústřední postavou W. Wundta, jehož odkaz byl v nedávné době znovu předmětem četných hodnocení při příležitosti 100. výročí založení prvé psychologické laboratoře (1879).

Pro méně zasvěcené čtenáře je velmi zajímavá část, pojednávající o některých technikách, používaných v psychologii (EMG, EEG, KGR, mikrovibrace těla aj.), o registračních a měřicích přístrojích. Ze současníků W. Wundta je vyzvednut přínos H. Ebbinghause pro zkoumání paměti a učení a Wundtova žáka O. Külpeho, představitele würzburské školy, který zahájil výzkum myšlení.

Rozvoji západní experimentální psychologie od začátku 20. století do 2. světové války je věnována šestá kapitola. Vedoucími směry byl funkcionalismus a behaviorismus v USA, gestaltismus, reflexologie a reaktologie.

Sedmá kapitola pojednává o západní experimentální psychologii po druhé světové válce. Je referováno zejména o učebnicích, které byly přeloženy do češtiny a slovenštiny (Woodworth-Schlosberg, Fraisse a kol., Meili-Rohracher). Zde by bylo vhodné zařadit i oddíl o dnes velmi významné škole kognitivní psychologie v USA (Neisser, Anderson, Bruner aj.).

O ruské experimentální psychologii pojednává osmá kapitola s ústředními postavami L. S. Vygotského, A. N. Leontjeva a A. R. Luriji.

Devátá kapitola je věnována české a slovenské experimentální psychologii, časopisu Studia psychologica (ved. D. Kováč), výuce experimentální psychologie a některým významným výzkumným programům.

Autor chápe vývoj experimentální psychologie na historickém pozadí jako kontinuitní, i když dochází ke střídání hledisek (elementarismus-holismus, strukturalismus-funkcionalismus, behaviorismus-neobehaviorismus, reflexologie a reaktologie - psychologie činnosti). Zdroje těchto změn je třeba hledat jednak v samotném rozvoji psychologické vědy, jejich problémů a metodologie, ale je třeba znát i širší souvislosti společenské, politické, ekonomické i vývoj jiných věd. Experimentální psychologie má nové úkoly v současné psychologii a při aplikaci psychologických poznatků.

Přínos publikace J. Hoskovce, která vyplňuje určitou mezeru v české a slovenské odborné literatuře, i když máme již vlastní vysokoškolskou učebnici (Boroš a kol., 1986), spatřujeme v historicko-srovnávacím pohledu, který umožnil autorovi zařadit problémy a otázky metodologie experimentální psychologie do širšího kontextu světové vědy a jejího využití. Publikace ukazuje na širokou informovanost autora ve světové literatuře, je psána svěžím a přístupným jazykem a zaujme nejenom odborníky.

V. Brožová